

Marko Ljubešić

RAČUNALOM KROZ NASTAVU HRVATSKOGA JEZIKA I KNJIŽEVNOSTI

Sažetak: Pojava osobnog računala u komercijalnim verzijama namijenjenima kućanstvima i školama, naznačila je potrebu promjena u odgojno-obrazovnom sustavu. Dok je nekada učenik bio vezan isključivo uz tiskanu knjigu i uz živu riječ učitelja, ulaskom računala u naše živote njegova je komunikacija znatno proširena. Ovaj rad podijeljen je u tri poglavlja: prvo se bavi teorijskim postavkama primjene osobnog računala u nastavi hrvatskoga jezika i književnosti, drugo poglavlje praktički prikazuje neke mogućnosti primjene dok se u završnom, trećem poglavlju, istraživački bavi iskustvima i shvaćanjima nastavnog procesa u kojem sudjeluje osobno računalo kod studenata završne godine studija kroatistike. Rezultati pokazuju kako se primjenom osobnog računala može pospješiti odgojo-obrazovni proces te kako su studentska shvaćanja po tom pitanju pravilno usmjerena.

Ključne riječi: osobno računalo, hrvatski jezik, književnost, kroatistika.

1. UVOD

Pojava osobnog računala obilježila je prošlo stoljeće kako s tehnološke, tako i s edukativne strane društva. Dok je učenje nekada, u antičkim vremenima, bilo svedeno na otvorene prostore i "širokopojasne" učitelje, poput Sokrata koji je sa svojim peripateticima šetao ulicama Atene i na licu mjesta predočavao pojedine pojave i zakonitosti, učenje je danas svedeno uglavnom na zatvorene prostore s velikim brojem učenika koji, dok ne dođu u srednju školu, imaju različite interese, predznanja i motivaciju za učenjem. Tek se ulaskom u srednju školu vrši prva selekcija koja će određene, uspjehom bolje učenike, grupirati zajedno u gimnazijske programe, a ostali će se pronaći u pojedinim strukovnim odjelima, također prema njihovom interesu. Ovaj rad¹ nastoji proniknuti u pitanje kako će izgledati učenje sutra, učenje koje će se zasnivati na svakodnevnoj uporabi suvremene tehnologije, učenje koje će ponovno napustiti zatvorene prostore, što se već započelo uvođenjem HNOS-a, učenje koje će se temeljiti na velikom broju ponuđenih izvannastavnih aktivnosti koje će već od ranije dobi omogućiti učenicima svojevršno opredjeljenje za određene djelatnosti. Računalo, kao najmlađi medij, zasigurno će imati ključnu ulogu u edukaciji mladih generacija dok će učitelj morati znati iskoristiti potencijale koje ono nudi kako bi poboljšao svoj odgojno-obrazovni rad. U potpunosti je isključiti činjenicu da će jednog dana računalo zamijeniti živu riječ prosvjetnih djelatnika, ali je sasvim

¹ Rad je nastao na temelju održanih predavanja studentima kroatistike na Filozofskom fakultetu Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku u ak. god. 2007./2008.

sigurno da će prosvjetni djelatnici u svom radu morati svakodnevno koristiti računalo. Naravno, veliki broj dobro opremljenih škola svakodnevno to već sada čini, a na nama je zapitati se je li tu riječ o tek prvim koracima primjene te i takvih tehnologija ili je riječ o vrhuncu preko kojeg će se teško prijeći?!

U radu ćemo nastojati teorijski obraditi problematiku primjene osobnog računala u nastavi hrvatskoga jezika i književnosti te ponuditi modele za konkretnu primjenu kako na satu jezika, tako i na satu književnosti uz poznavanje najosnovnijih računalnih programa. Također, dio rada odnosi se i na istraživanje iskustava, znanja i viđenja primjene osobnog računala u nastavi kod studenata zadnje godine studija kroatistike.

2. O OSOBNOM RAČUNALU

Danas osobno računalo sasvim sigurno možemo nazvati medijem nad medijima. Ne samo da ga susrećemo na poslu, već ono počinje sve više ulaziti i u naše slobodno vrijeme. Podatak da je u četvrtom tromjesečju 2007. godine u Republici Hrvatskoj isporučeno 103.730 osobnih računala, što predstavlja porast od 28% u odnosu na isto razdoblje 2006. godine², daje nam na znanje da se nalazimo u procesu sveobuhvatne informatizacije. Veliki porast prodaje zabilježen je u sektoru školstva, bankarstva i državne administracije.³

2.1. Kratki pregled povijesti računala

Osobno računalo kojim se danas koristimo ima dug povijesni razvoj. Početak pronalazimo kod drevnih Kineza koji su izmislili uređaj za računanje pomoću kuglica, tzv. abak. U 17. stoljeću pojavljuje se logaritamsko računalo s mogućnošću mjerenja na dvije decimale, dok je Blaise Pascal 1642. godine izmislio mehanički stroj sa zupčanicima (koji je u svojoj osnovi radio na principu logaritamskog računala) nazvan zbrajalica ili pascalina. Charles Babbage u 19. stoljeću napravio je nacрте strojeva za računanje (diferencijalni i analitički stroj) koji su po svojoj konstrukciji slični današnjim računalima. Njegovi su se strojevi sastojali od triju osnovnih jedinica neizostavnih i u današnjem računalu, a to su: memorija, upravljačka jedinica i aritmetičko-logička jedinica. Prvo elektroničko javlja se u vrijeme Drugog svjetskog rata (1943. godine) s osnovnom namjenom dešifriranja njemačkih poruka. To je računalo napravljeno u potpunoj tajnosti, a nazvano je Colossus. Samo tri godine kasnije javlja se ENIAC, računalo koje je moglo pamtit 20-ak brojeva, prostorno je zaokupljalo čitavu jednu prostoriju, a kad se godinu dana kasnije (1947.) pojavio tranzistor, dimenzije su se drastično smanjile - pojavom mikroprocesora još i više. Tvrtka koja danas ima vodeću

² Podatak je preuzet s internetske stranice

http://www.privredni.hr/index.php?option=com_content&task=view&id=262&Itemid=2

³ Ibid.

poziciju u proizvodnji i prodaji računala IBM, 1981. godine proizvodi prvi PC (personal computer - osobno računalo) namijenjen malim korisnicima. Od tada do danas, tehnologija memoriranja i procesiranja uvelike je napredovala, dimenzije su smanjene do krajnosti, a mogućnosti povećane i proširene na više usluga u jednom uređaju. Naš učenik danas u svom džepu nosi uređaj kojim može telefonirati, slušati glazbu, fotografirati, snalaziti se po nepoznatim mjestima koristeći GPS, izvoditi računalne operacije... Prije samo nekoliko desetljeća za takve mogućnosti trebala bi nam površina višemilijunskoga grada.

2.2. Suvremeni osnovni programi za rad na računalu

Danas, ako želimo koristiti osobno računalo, bilo na poslu ili u slobodno vrijeme, moramo poznavati neke od osnovnih programa za rad. Uz osnovni operacijski sustav, uglavnom Windows, tu su Word, Internet Explorer, Power Point, Excel te neki programi kojima se koristimo samo u posebnim okolnostima kao što je Photoshop, Cool Edit, Flash... Dok se prvi programi upoznaju tijekom osnovnog i srednjeg obrazovanja, drugi se programi svladavaju samostalno ili putem specijaliziranih tečajeva. Suvremeni učitelj, ukoliko želi primjenjivati nove metode i sredstva u svom odgojno-obrazovnom radu, dužan je kontinuirano se usavršavati i posezati za svim oblicima suvremenog prezentiranja nastavnog gradiva. Uvođenjem ECDL⁴ tečajeva, na kojima se naši prosvjetni djelatnici mogu osposobiti za rad na osnovnim i proširenim programima, započelo se s onime što je u Americi započeto 1996. godine kada je 77% učitelja uključeno u programe računalnog usavršavanja koji su pokazali izuzetne rezultate.⁵ Sukladno tome, uz osnovno poznavanje spomenutih programa i mogućnostima rada u njima, učitelj će moći učenicima prenijeti nastavno gradivo na drukčiji način od onoga na koji su oni navikli.

2.3. Povijesni pregled korištenja osobnog računala u nastavi

Istraživanja o upotrebi suvremenih tehnologija u nastavi provedena su 1920. godine u SAD-u, da bi nakon Drugog svjetskog rata korištenje takvih tehnologija u školi postala materijalno-tehnička nužnost. Ovdje prvenstveno govorimo o prvim nastavnim filmovima, o magnetofonskim vrpčama, gramofonskim pločama, a potom i o TV - emisijama školskog programa da bi kasnije u korištenje ušli responderi i kalkulatori. Sidne L. Pressy je 1924. godine predstavio stroj na kojem bi učenik pritiskom na ponudne tipke pokušao odgovoriti točno na zadano pitanje. Nažalost, takav je stroj primijenjen u nastavi tek 1954. godine.⁶

⁴ European Computer Driving Licence (Europska računalna diploma)

⁵ Becky Smerdon i dr.: *Teachers' Tools for the 21st Century: A Report on Teachers' Use of Technology*, Washington, D.C.: National Center for Education Statistics, 2000., str. 5.

⁶ v. Pavličević, D.: *Kompjutorske igre u nastavi hrvatskog jezika*, Školske novine, Zagreb, 1992., str. 8.

Na kraju razvojnog puta javlja se osobno računalo kao medij dvosmjernе komunikacije. Pomoću računala dobivamo informacije, postavljaju nam se zadaci koje rješavamo da bi na kraju tog komunikacijskog procesa dobili povratnu informaciju o ispravnosti našeg odgovora.

Šezdesetih i sedamdesetih godina postojala su EDVAC, UNIVAC, IBM 705 računala nazvana računalima prve generacije koja su se serijski počela proizvoditi 1950. godine. Druga generacija obuhvaća period od 1959. do 1964, a karakteristična je po smanjenju dimenzija i poboljšanim kvalitetama računala. Treća generacija računala (1965. - 1972.) uvodi pisače s velikom brzinom ispisa koji zamjenjuju papirnate vrpce i kartice. Četvrta generacija uvodi računala bazirana na novim tehnologijama, znatno savršenijim poput Apple I, IBM 370, UNIVAC 100.

Te četiri spomenute generacije računala u školskoj nastavi odrazile su se na jedinstven način u ulozi tzv. *tutora* (voditelja), odnosno uređaja koji zna točan odgovor, neumornog i sveznajućeg, koji je u mogućnosti postavljati pitanja, tražiti odgovore i odmah ispravljati.

Osamdesetih godina pojavljuju se računala pete generacije, temeljena na novom stilu programiranja uz jednu posve novu komunikaciju između računala i učenika, uz primjenu novih tehnologija u građi stroja. Osim uloge voditelja, računalo postaje i *tool* (sprava) te pruža učeniku veću mogućnost odabira, kontrole i djelovanja. Samim tim motiviranost učenika je veća, računalo zamjenjuje u pojedinim djelovima nastavnika, ubrzava pojedine procese, predstavlja novost u standardnom tipu nastavnih sati.

Devedesete godine okarakterizirane su pojavom multimedijalnog računala i interneta. Računalo postaje komunikacijski uređaj (posebno povoljan kod učenja stranih jezika), uređaj pomoću kojeg pronalazimo svakojake informacije putem globalne mreže - interneta. Pomoću njega možemo stupiti u kontakt s ljudima iz dalekih krajeva u gotovo zanemarivom vremenskom intervalu. Multimedijalnost omogućuje primjenu računala kao TV-uređaja, kao radio uređaja, kao računala iz prethodnih generacija i kao stroja koji objedinjuje sve navedeno.

Valja naglasiti i problem koji još uvijek postoji u mnogim našim školama, a vezan je uz računalnu opremu i prostorije namijenjene za korištenje osobnih računala. Naime, još uvijek imamo škole koje nemaju potrebnu računalnu opremu ili im je pak računalna oprema zastarjela, a događa se i da nemaju dovoljno prostora koji bi mogli odvojiti kao informatički kabinet. To su tekući problemi s kojima se moraju nositi nadležna ministarstva i osnivači.

3. PRIMJENA OSOBNOG RAČUNALA U NASTAVI

3.1. Metode u nastavi uz pomoć osobnog računala

Metoda koju će upotrijebiti u nastavi kada sudjeluje i računalo, jedno je od bitnih pitanja suvremenog nastavnika. Prije svega, nastavnik će uzeti u obzir broj osobnih računala koja ima na raspolaganju.⁷ Nastavnik pri odabiru metoda mora paziti i na recepcijske sposobnosti učenika, jesu li oni dovoljno spremni za rad koji zahtijeva pojedina od metoda. To se, prije svega, odnosi na sposobnost korištenja i rada na računalu te primjerenosti nastavnoga gradiva i zadataka koje će obrađivati na nastavnom satu.

Bitno je naglasiti da još uvijek nisu razrađene metode u informatici i didaktici, kao i u predmetnim metodikama, kada se koristi osobno računalo. U nastavi uz pomoć osobnog računala možemo primjenjivati ove metode:

- a) dijaloška
- b) istraživačka
- c) učenje putem rješavanja problema
- d) simuliranje
- e) igra.⁸

Dijaloška metoda služi uvođenju učenika u program s kojim se susreću. Pritom program sastavlja programer, nastavnik ili se učenici postupno spremaju samostalno stvoriti program koji će im omogućiti ostvarenje zadanog cilja, odnosno zadataka koje treba naučiti. Dijaloška metoda u sebi nosi i motivacijski karakter jer su učenici motivirani susretom s računalom i njegovim doprinosom u olakšanju njihova rada. Ovdje će se, naravno, istaknuti oni učenici, ukoliko je riječ o samostalnom programiranju, koji bolje poznaju računalne programe od drugih, a nastavnik može iskoristiti njihovo znanje kao pomoć učenicima koji nisu u mogućnostima samostalno programirati.

Istraživačka metoda nadovezuje se na metodu davanja uputa kako pronaći određene činjenice, kako uspostaviti relevantne veze i odnose koji se kasnije mogu prestrukturirati u definicije te kako je moguće doći do novih rezultata. U današnjim okvirima, globalna mreža - internet, pruža široke mogućnosti pretrage. Prije svega, moguće je pretraživanje preko tzv. pretraživača, ali ukoliko nastavnik navede stranice na kojima je moguće pronaći željene rezultate, onda se direktno pretražuje po tim sadržajima. Učenik kroz istraživačku metodu osvjetljuje svoje istraživačke potencijale, u njemu se pobuđuju nove ideje i potenciraju njihova ostvarenja.

⁷ Ukoliko postoji mogućnost da se nastava odvija u kabinetu informatike, nastavnikov će posao biti olakšan.

⁸ Marko Stevanović: *Didaktika*, R&S, Tuzla, 1998., str. 305.

Učenje putem rješavanja problema, nazvano još i problemsko učenje, sastoji se od toga da učenik problematizira s računalom, tj. da dolazi do obostranog postavljanja zadataka. Na ovaj se način ostvaruje potpuna kreativnost učenika, a samo problemsko učenje predstavlja visoko kvalitetan oblik učenja.

Metoda simuliranja zahtijeva od učenika inventivnost u radu s računalom i raznovrsnu upotrebu. U ovoj metodi nastavnik vodi učenike kroz rješavanje nepredvidivih situacija nastalih novim situacijama koje izazovu učenici mijenjajući početnu programsku situaciju. Metoda simuliranja je posebno povoljna za tehničke struke gdje se ono što bi bilo teško proizvesti u stvarnosti, jednostavno simulira na računalu bez ikakvih negativnih posljedica. Metoda simulacija primjenjiva je i u ostalim strukama gdje je njezina funkcija korisna.

Metodu igre na neki način predstavlja djelomično i svaka od dosad navedenih metoda jer je u pojedinoj od njih težnja na dolasku do točnog rješenja. Međutim, danas postoje posebne igre projektirane za učenike razne dobi u kojima računalo djeluje kao voditelj i kao korektor. Učenikova je težnja usmjerena na pobjedu i s psihološkog stajališta gledano, kod učenika je na visokoj funkcionalnosti inteligencija, ali istovremeno i nagoniska želja za pobjedom.

3.2. Oblici rada

Kada koristimo najsuvremeniji medij - osobno računalo, u mogućnosti smo izabrati jedan od sljedećih oblika rada:

- a) individualni oblik
- b) rad u parovima
- c) grupni rad
- d) zajednički rad.⁹

Ukoliko je nastavniku na raspolaganju dovoljan broj računala tako da svaki učenik ima na raspolaganju jedno računalo, u mogućnosti je provođenja individualnog oblika rada. Učenici tada dobivaju naputke za rad, prema jednoj od prije navedenih metoda ili kombinaciji više metoda te se posvećuju samostalnom učenju, određuju si brzinu kojom će raditi, istražuju i dolaze do rezultata.

Rad u parovima ima više prednosti, jedna od kojih je mogućnost da učenik koji slabije svladava obrazovne zadatke dobiva informacije od učenika koji je napredniji i koji radi s njim u grupi. Pritom valja paziti da učenik koji je napredniji ne zapostavlja ostale učenika, ali istodobno da učenici koji su lošiji ne ostanu pasivni u radu i zaokupljeni drugim aktivnostima. Naprotiv, oni moraju paziti kako njihov kolega dolazi do rješenja i ukoliko je vremenski moguće, ponoviti isti proces samostalno. Ako učenici rade u parovima, moguća je i

⁹ Ibid., str. 306.

raspodjela posla, tako da jedan radi jedan dio, a onaj drugi preostali dio. Kod zadavanja domaćih zadataka koje se odnose na pronalaženje informacija na internetu, također možemo podijeliti učenike u parove, budući da svatko od njih možda nema pristup na internet, ali i zato da kroz grupni rad dožive pripremu za budući posao, složenost, kompliciranost, ali istodobno i užitek rada.

Grupni oblik rada nije posve povoljan kao oblik rada na osobnom računalu zbog tehničkih razloga. Svi učenici ne mogu odjednom biti uposleni, ali je moguće kroz zadatke na kraće ili na duže vrijeme podijeliti učenicima uloge te podijeliti grupni rad na etape:

- a) prijem radnih naloga
- b) istraživački, samostalni rad grupa
- c) prezentiranje, uopćavanje, evidentiranje postignutih rezultata.¹⁰

Zajednički oblik rada primjenjuje se u više tipova računalskih učionica gdje učenik komunicira s nastavnikom i ostalim učenicima. To je danas moguće i kod kuće pristupom na globalnu mrežu, ulaskom u određene "virtualne sobe" gdje se vrši komunikacija među pristupnicima.

Koju će metodu odabrati i koji oblik rada ovisi o samome nastavniku, no valja imati na umu da su pogrešnim odabirom metode i oblika rada mogući nepoželjni nepotpuno ostvareni odgojno - obrazovni i funkcionalni zadaci koji bi bili znatno bolji da se izabrala primjerenija metoda i primjereniji oblik pa čak ako to iziskuje i nekorištenje osobnog računala kao medija.

3.3. Primjena osobnog računala u nastavi jezika

"U nastavi se uz pomoć računala spoznavanje jezičnih sadržaja ostvaruje posebnim tipom dvosmjernе komunikacije učenika sa strojem, što se očituje u mnogim specifičnim recepcijsko-kognitivnim i motoričkim aktivnostima učenika, te u organizacijsko-kreativnim aktivnostima nastavnika."¹¹ U radu s osobnim računalom omogućena je direktna komunikacija sa strojem, a ne posredna kao kod drugih medija (televizije, radio uređaja i dr.). Kako bismo u nastavnom procesu mogli ostvariti sve odgojno-obrazovne ciljeve, moramo pri odabiru metodičkih pristupa, kada koristimo osobno računalo, brinuti o spoznajnim aktivnostima učenika kao i o karakteristikama osobnog računala da bi kao konačan cilj ostvarili međusobnu komunikaciju između učenika, nastavnika i osobnog računala.

Osobno računalo posljednjih godina dobiva veliku važnost kod učenja stranih jezika. Jezični tečajevi i vježbe omogućeni su na multimedijalnim cd nosačima gdje je moguće odjednom pratiti tekst i slušati, a na nekim čak postoji

¹⁰ Ibid., str. 307.

¹¹ Dunja Pavličević: *Nastava i učenje hrvatskog jezika uz pomoć kompjutera*, u: *Suvremena metodika nastave hrvatskoga jezika*, br. 4., Zagreb, 1991., str. 165.

i video zapis. Naravno, takvi su zapisi prilagođeni kognitivo-recepcijskim sposobnostima onih koji se njima služe, tako da postoje zapisi za početnike, za napredije, za one koji se već aktivno koriste jezikom koji žele usavršiti, a postoje i poslovni tečajevi za ljude koji se usavršavaju u odabranim granama jezika.

Uloga osobnog računala u nastavi jezika temelji se na poticanju i razvijanju vanjskih i unutrašnjih aktivnosti učenika. "Od vanjskih aktivnosti to su prvenstveno usmjereno, logičko čitanje u sebi (dekodiranje) teksta na kompjutorskom ekranu, promatranje vizualno prezentiranih jezičnih činjenica preoblikovanih u ortografske igre, slušanje auditivnih oblika povratne informacije, fizičko reagiranje odnosno tipkanje ("ukucanje") odgovora na tastaturu kompjutora."¹²

Važno je naopomenuti da su današnji programi na osobnim računalima svedeni na najosnovnije operacije za rukovanje, funkcioniraju u velikoj mjeri na bazi klikanja dok su stariji programi funkcionirali tipkanjem po tastaturi.

"Unutrašnje aktivnosti očituju se u mnogim misaonim operacijama, npr. u recepciji, memoriranju, logičkom zaključivanju, uspoređivanju, razvrstavanju i pritom apstrahiranju, analiziranju, generaliziranju."¹³ Mnogim učenicima u osnovnoj kao i u srednjoj školi nastava jezika nije zanimljiva kao što je nastava nekih drugih predmeta koji imaju i vizualnu praktičnu komponentu, stoga učenici postaju nemotivirani i potrebno je posegnuti za nečim novim, kao što je upotreba osobnog računala, kako bismo u učenicima pobudili interes za učenje jezika. Prezentirajući im jezične činjenice uz pomoć osobnog računala, učenici se nesvjesno osjećaju bliži jeziku i doživljuju ga na posve nov način. Pri kreiranju nastavnog softwera možemo se osloniti na programe za obradu teksta, na programe za obradu slika i zvuka ili možemo sve programe ukomponirati u jedno. Najvažnije je da upotrebom osobnog računala i primjerenog softwera, koji će biti u skladu s recepcijskim mogućnostima učenika, znatno poboljšamo pismeno izražavanje i općenito komunikacijske sposobnosti učenika.

3.4. Primjena osobnog računala u nastavi književnosti

Komunikacija u kojoj će učenik doživjeti računalo kao aktivnog sudionika nastavnog procesa zahtijeva prije svega i dobru software potporu samog računala. Na tom planu bitnu će ulogu odigrati stručni programeri koji proizvode programe namijenjene isključivo radu s djecom. Programi mogu biti namijenjeni igri, ali i kompleksnijim zadacima kao što je ispitivanje znanja. Takvi programi u sebi sadrže više komponenata; od one osnovne, a to je postavljanje pitanja (gdje se programeri savjetuju sa stručnim kadrom), pa do kompliciranijih komponentata kao što je valorizacija odgovora kao ispravnog ili neispravnog te ukupno zbrajanje rezultata na kraju i ocjenjivanje (u ovom će se slučaju

¹² Ibid.

¹³ Ibid.

programeri morati savjetovati s didaktičarima i pedagozima). Dakle, jedan savršeniji program iziskuje rad raznovrsnih stručnjaka (programera, profesora, didaktičara, pedagoga).

Otvaranjem mogućnosti pohrane podataka na compact diskove, a u novije vrijeme i DVD romove, moguće je pohraniti znatno velike količine zapisa, pogotovo tekstualnih pa tako na jednom CD-u veličine 700 MB možemo pronaći i do nekoliko stotina romana, priča, eseja i dr. Kao jedan takav primjer navest ćemo izdanje hrvatske književnosti i hrvatskog pjesništva na dva CD-a. U tom izdanju moguće je pronaći i audio zapise recitacija poznatijih pjesama iz hrvatske književnosti (u ovom je radu korištena pjesma A. B. Šimića *Opomena*), a uz veliki broj romana i novela o svakom autoru možemo pronaći biografski zapis. Primjena osobnog računala u nastavi književnosti može biti raznolika. Računalo možemo koristiti u istraživačke svrhe pri ponalasku tekstova, eseja, kritika i ostalih podataka na internetu. Takvih i sličnih tekstova na globalnoj mreži svakim je danom sve više, oni velikim dijelom nisu recenzirani, stoga valja učenicima pri zadavanju zadatka i ponuditi stranice na kojima mogu doći do željenih podataka. U suprotnom, moguć je dolazak do krivih sadržaja i neuspjelog istraživanja. Ukoliko učenici već dobro vladaju osobnim računalom ili barem većina učenika, moguće je zadavanje zadataka za stvaranje programa koji će im omogućiti lakše učenje. Takvi programi mogu biti raznovrsne pitalice, upitnici s ponuđenim odgovorima i slični programi koji funkcioniraju u obliku igre. Ovaj je proces dugotrajniji, mora biti pod nadzorom nastavnika, a ukoliko učenici rade u grupama, oni koji slabije poznaju rad na računalu bavit će se prikupljanjem sadržaja i sastavljanjem pitanja. Takav projekt u pravilu može biti višemjesečni, a kad je realiziran, vrši se testiranje s učenicima koji su radili na drugom programu i obrnuto da bi na kraju svi zajedno ocijenili čiji je program najbolji. Prije svega, u stvaralačkoj metodi učenici su angažirani i samim tim motiviraniji te imaju težnju da upravo njihov rad bude najbolji. U nastavi književnosti takvi programi su mogući pri sintezama gradiva, ali i pri jednostavnijim nastavnim jedinicama kao što je analiza književnog djela i dr. Takve provjerene programe nastavnici mogu koristiti u svrhe ispitivanja i ocjenjivanja znanja. Učenici tada svoje odgovore spremaju na diskete koje predaju nastavniku koji ih potom provjerava i ocjenjuje. U tom slučaju nastavnik mora brinuti o dovoljnom broju računala, ali i o prepisivanju budući da se učenici nalaze za stolom na kojem je osobno računalo pa to mogu i zloupotrijebiti dok je nastavniku teško brinuti o većem broju učenika odjednom.

U nastavi književnosti veoma značajnu funkciju ima film. Prikazivanje filma moguće je pomoću DVD playera, koji je ugrađen u osobno računalo, i projektor. Prikazivanje u zamračenoj učionici na panou stvara efekt kino dvorane. Danas je velik broj djela iz svjetske književnosti ekranizirano i nalazimo ih na DVD-ima.

4. RAČUNALO U NASTAVI HRVATSKOGA JEZIKA I KNJIŽEVNOSTI (praktični dio)

Praktični dio ovoga rada sastoji se od prikaza pripreme za sat jezika i pripreme za sat književnosti.

4.1. Prikaz pripreme za sat jezika

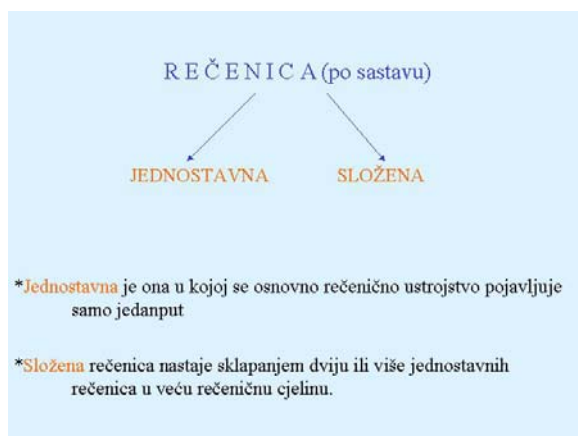
U sklopu nastave jezika u sedmome razredu osnovne škole prikazat ćemo nastavni sat posvećen sintezi gradiva o nezavisno složenim rečenicama. Kao osnovno nastavno sredstvo predviđeno je osobno računalo, a i sam nastavni sat trebao bi se odvijati u informatičkoj učionici.

Struktura nastavnog sata sastoji se od sljedećih etapa:

1. Stvaranje uvjeta za utvrđivanje
2. Utvrđivanje najvažnijih pravila
3. Samostalni rad učenika
4. Provjeravanje rezultata rada.

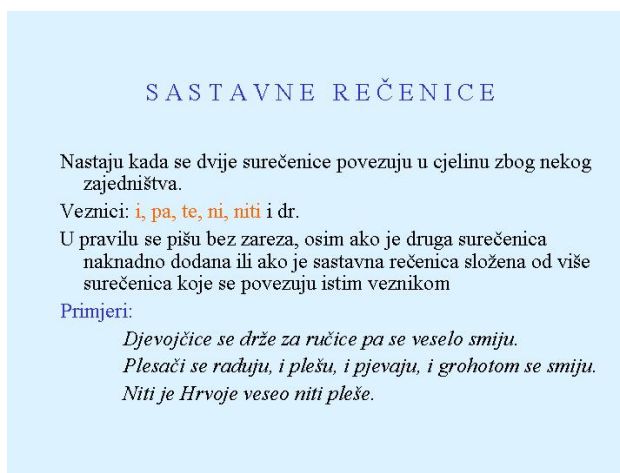
Kako bismo stvorili uvjete za utvrđivanje, najvažnije je uskladiti vrijeme kada će se sat održati kako bismo mogli imati na raspolaganju informatičku učionicu. Također, valja brinuti o količini osobnih računala u odnosu na broj učenika. Učionica mora imati na raspolaganju projektor za izvođenje prezentacija. Na svako osobno računalo valja pohraniti jezičnu vježbu koju će učenici rješavati. Kako bi učenicima bilo lakše pokrenuti spomenutu jezičnu vježbu, postaviti ćemo im ikonicu na zaslon monitora.

Utvrđivanje najvažnijih pravila započinjemo pomoću pripremljene prezentacije za utvrđivanje gradiva. Ona se sastoji od devet stranica (slideova), a temelji se na primjerima i definicijama iz udžbenika i gramatike. Prva stranica pokazuje podjelu rečenice na jednostavnu i složenu te njihove definicije.

Slika 1: Izgled prve stranice prezentacije

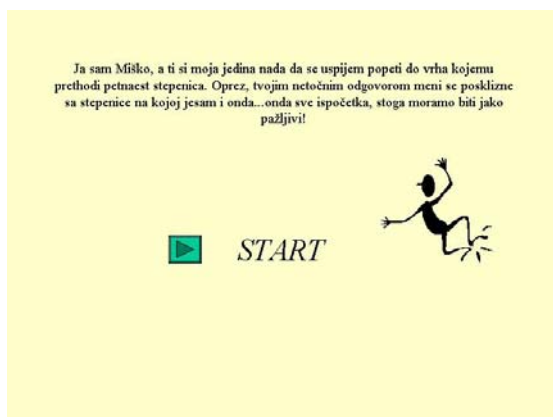
Ovom podjelom nastojalo se krenuti od samoga početka nastavne cjeline kako bi utvrđivanje moglo krenuti od osnovnih pojmova i njihove podjele (rečenica po sastavu). Naslov *REČENICA* pojavljuje se odmah pri pokretanju stranice, a potom se pritiskom na tipku miša ili tipkovnice iz naslova razdijele dvije strjelice koje dijele rečenicu na jednostavnu i složenu. Ponovnim pritiskom tipke otvara se definicija za ove rečenice animirana u obliku teksta koji nastaje na stroju za tipkanje. Animacijom se postiže dodatna pažnja učenika i motiviranost. Učenici tijekom prezentacije sudjeluju u razgovoru tako što nastavnik prije nego što prijeđe na sljedeći tekst vodi dijalog s učenicima. Tekst na prezentaciji ima zadaću iznijeto tijekom diskursa utvrditi u cjelinu na jednostavan način kako bi učenici vizualno memorirali definiciju i time si olakšali učenje kod kuće. Druga stranica sadrži vrste sklapanja te podjelu složene rečenice. Na trećoj stranici nalazi se definicija rečeničnog niza uz primjere. Četvrta stranica navodi koje su sve vrste nezavisno složenih rečenica učenici obrađivali, tj. one koje valja ponoviti. Stranice od pete do devete opisuju sastavne, rastavne, suprotne, isključne i zaključne rečenice. Pojedina stranica prezentira jednu vrstu rečenica, a sadrži definiciju rečenice, veznike i dr. Sve prezentacije su animirane tako da se naslovi pojavljuju u zoom obliku, a tekst na svakoj stranici animiran je drukčije (spiralno, zumiranje, leteće, stisnuto...).

Slika 2: Izgled četvrte stranice prezentacije

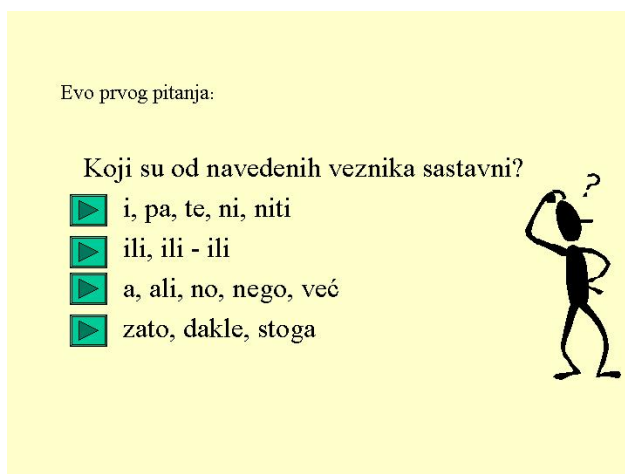
Nakon završene etape utvrđivanja najvažnijih pravila, započinjemo sa samostalnim radom učenika. Jezična vježba koju smo predvidjeli za samostalni rad učenika sastoji se od naslovne i zaključne stranice te petnaest stranica, odnosno petnaest pitanja na koja učenici odgovaraju samostalno ili u paru (ovisno o broju računala u odnosu na broj učenika). Ova igra napravljena je u programu Power Point koji se najčešće koristi za pripremanje prezentacija, ali može poslužiti i drugim namjenama. Posebno je primjenjiv za učitelje koji se ne služe zahtjevnijim programima, a poznaju osnovne Microsoft Office programe.

Igra je u osnovi napravljena tako da se klikom na ponuđene odgovore prelazi na novo pitanje ili vraća ponovno na početak. To se postiže umetanjem u postavke gumbića poveznicu sa stranicom koja slijedi (ako je gumbić točnog odgovora) ili poveznicu s početnom stranicom (ako je gumbić netočnog odgovora). Također, stranice su animirane clip-art sličicama preuzetim iz ponuđenih clip-artova.

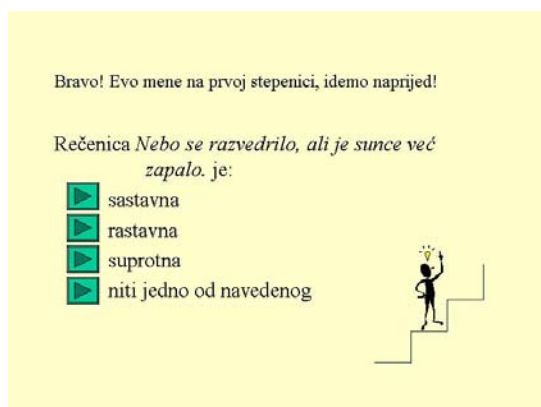
Slika 3: Izgled prve stranice jezične vježbe

Pitanja od kojih se igra sastoji raznovrsna su kao i odgovori; od onih s dva ponuđena odgovora do onih s čak sedam ponuđenih odgovora. Takva raznolikost proizlazi iz namjere da svako pitanje bude drukčije, ne samo po sadržaju, već i po izgledu.

Slika 4: Izgled druge stranice jezične vježbe

Na prvom pitanju ponuđena su četiri odgovora, klikom na točan odgovor uslijedit će drugo pitanje koje također ima četiri ponuđena odgovora.

Slika 5: Izgled sedme stranice jezične vježbe

Pritiskom na netočan odgovor učenik se vraća na početak igre i to vrijedi do samog cilja. Time se pokušalo dodatno zaintrigirati učenike te potaknuti njihovu aktivnost i interes za igru kao i pažnju pri rješavanju kako bi točno odgovorili. "Većina pedagoških teoretičara igru smatraju važnim faktorom u suvremenom koncipiranju odgoja i obrazovanja koja učeniku olakšava usvajanje novih znanja, razvijanje sposobnosti, vještina i stvaranje navika. Ona je sve što rad nije - afirmacija slobode, neotuđene, radosne i djetetu primjerene djelatnosti, ali zaokuplja pažnju i odraslih ljudi.¹⁴" Takvo se mišljenje javlja već kod Komenskog koji je smatrao da igru treba što prije afirmirati u školi, na način da se organiziraju natjecanja u znanju. Učenici su na ovakav način motiviraniji¹⁵ i potaknuti na rješavanje jezične vježbe jer im to ne predstavlja svakodnevnu situaciju u kojoj se nalaze tijekom nastave hrvatskoga jezika. Stranice s pitanjima namjerno nisu numerirane zbog psihološkog učinka na učenikove odgovore, a obavještava ih se kad stignu na peto, deseto i na sam kraj jezične vježbe.

Slika 6: Izgled jedanaeste stranice jezične vježbe

¹⁴ Pavličević, Dunja: *Kompjutorske igre u nastavi hrvatskoga jezika*, Školske novine, Zagreb, 1992., str. 32.

¹⁵ Harris, Ranida: Some positive techniques for improving student learning: some basics, some experiences and more, u: *Journal of Computing Sciences in Colleges*, Association for Computing Machinery, vol. 23/1, 2007., str. 64. - 69.

Dolaskom na cilj, učenik se javlja nastavniku koji zapisuje njegovo ime na ploču prema redoslijedu kojim su učenici završavali s igrom.

Učitelj tijekom odrađivanja ovoga sata mora brinuti o vremenu tako da u prvome dijelu može potrošiti najviše 5 minuta, a za drugi dio osigurati 20-25 minuta dok bi igra trebala trajati 15-ak minuta. Na kraju preostaje 5 minuta za učenička pitanja i pomoć onima koji se nisu snašli kroz igru.

4.2. Prikaz pripreme za sat književnosti

Na ovome satu učenici će se upoznati sa životom i djelom jednog od naših najznačajnijih pjesnika prošlog stoljeća - Antunom Brankom Šimićem te interpretirati njegovu pjesmu *Opomenu*. Budući da je sat zamišljen kao dvosat, u drugom dijelu učenici će pjesmu učiti napamet i recitirati odmah nakon što ju zapamte. Nastavni sat interpretacije i učenja napamet lirske pjesme odvija se u sedmom razredu osnovne škole.

Struktura nastavnog dvosata izgleda ovako:

1. Doživljajno-spoznajna motivacija
2. Najava teksta i njegova lokalizacija
3. Interpretativno čitanje
4. Emocionalno-intelektualna pauza
5. Objava doživljaja i njihova korekcija
6. Interpretacija
7. Sinteza
8. Memoriranje stihova (samostalan rad učenika)
9. Reproduciranje stihova
10. Recitiranje pjesme u cjelini i dijelovima
11. Zadavanje domaće zadaće.

U nastavi književnosti, posebno kod interpretacija književnih djela gdje pitanja i tumačenja učenika mogu biti šarolika, nastavnikova riječ i njegovo navođenje te prilagodba na upite učenika veoma je značajna i ne može se zamijeniti osobnim računalom. Tada osobno računalo preuzima funkciju pomagala u nastavi, a njegova primjena sukladna je potrebama njegova korištenja o kojima odlučuje nastavnik.

Ovaj nastavni dvosat odvija se u informatičkoj učionici. Na raspolaganju treba imati dovoljan broj računala, projektor i zvučnike za izvođenje pjesme. Na svakom računalu pohranit ćemo modele *Opomene* prema kojima će učenici učiti pjesmu napamet.

Nastavni dvosat započinjemo doživljajno-spoznajnom motivacijom utemeljenom na asocijacijama vezanima uz pojmove *život* i *zvijezde*, a potom prelazimo na najavu teksta i njegovu lokalizaciju. U ovoj etapi koristit ćemo osobno računalo i projektor kako bismo učenicima prikazali prezentaciju o A. B.

Šimiću. Danas možemo koristiti i aplikaciju Google Earth kako bismo pogledali pomoću satelitskih snimaka pjesnikov rodni kraj i doživjeli krajolik na drukčiji način od uobičajanih lokalizacija gdje samo navodimo naziv mjesta u kojem je rođen. Prezentacija nam omogućava jednostavno pregledavanje uz pomoć suvremene tehnologije.

Slika 7: Izgled druge stranice prezentacije o životu A. B. Šimića

Pjesmu A. B. Šimića *Opomena*, poput niza drugih značajnih pjesama hrvatskog pjesništva, nalazimo na multimedijalnom CD-u pod naslovom *Hrvatsko pjesništvo*.¹⁶ Pjesma je u izvedbi Tomislava Rališa. Kako bismo izbjegli monotoniju glasa i ostvarili glazbeni efekt, poslužili smo se radovima za solo klavir skladatelja Franza Schuberta, tako što smo u programu Cool Edit Pro odvojili početak izvedbe pod naslovom *Impromptus D899 br. 2 u G molu*. U drugom kanalu postavili smo *Opomenu* u izvedbi Tomislava Rališa. Usklađivanjem početaka i kraja te točnim odabirom u kojem dijelu počinje recitacija te kontinuiranog usporavanja glazbe na kraju, uspjelo se proizvesti značajno kvalitetniji efekt u usporedbi s čistom recitacijom.

Učenici nakon interpretacije, kao završni čin komunikacijskog procesa¹⁷, uče pjesmu napamet na satu. Kako bi im posao bio olakšan i drukčiji od uobičajnog, pjesmu će učiti napamet uz pomoć osobnog računala. U grupama od dvoje do troje učenika na računalima će pokrenuti stranice za učenje pjesme napamet te će svatko od njih usmeno nadopunjavati riječi koje u pjesmi nedostaju dok će učenici koji su s njim u grupi ispravljati koristeći se pritom čitankom ili već memoriranim stihovima. Na prvoj stranici moguće je pročitati pjesmu u cjelini, a ostale stranice prikazuju pjesmu u dijelovima, od onih gdje najmanje riječi nedostaje pa sve do onih gdje nedostaje cijele strofe.

¹⁶ Alt F4 d.o.o.: *Hrvatsko pjesništvo na CD-u*, Bulaja naklada, Zagreb, 2000.

¹⁷ Rosandić, Dragutin: *Metodika književnoga odgoja*, Školska knjiga, Zagreb, 2005.

Slika 8: Izgled druge stranice modela za učenje pjesme napamet

Slika 9: Izgled sedme stranice modela za učenje pjesme napamet

Osim što rade na računalu, učenici također rade u grupama, pomažu jedni drugima, sugeriraju i doživljavaju učenje pjesme napamet znatno drukčije nego učenje pjesme napamet kod kuće. Nakon što prođu sve stranice za učenje pjesme napamet, učenici još dodatno memoriraju stihove i sređuju dojmove da bi na kraju recitali pjesmu u cjelini ili u dijelovima, ovisno o tome koliko su pjesmu usvojili. Ukoliko većina učenika pjesmu nije uspjela memorirati, moguće je ponovno prolaženje kroz module za učenje prikazivanjem preko projektoru i pred cijelim razredom. Tada netočne riječi ispravlja nastavnik i daje savjete učenicima kako bi lakše zapamtili pjesmu.

5. RAČUNALO I STUDENTI (istraživački dio)

Nakon odslušanog predavanja, studenti su prisupili ispunjavanju anonimnog anketnog listića koji se odnosio na njihova dotadašnja iskustva o korištenju i prisutstvu osobnog računala u nastavi te o koristi samog predavanja za njihov daljnji rad.

5.1. Metodologija istraživanja

5.1.1. Problemi/ciljevi istraživanja

Osnovni ciljevi kod utvrđivanja odnosa između studenata i osobnog računala su sljedeći:

- a) utvrditi razinu snalaženja studenata u radu s osobnim računalom
- b) istražiti njihova osnovnoškolska i srednjoškolska iskustva u primjeni osobnog računala u nastavi hrvatskoga jezika
- c) ustanoviti njihova shvaćanja o koristi osobnog računala kod učenja
- d) istražiti njihovo poznavanje računalnih sadržaja namijenjenih samostalnom radu i radu u odgojno-obrazovnom procesu
- e) istražiti razinu poznavanja suvremenih književnih vrsta poput hiperteksta
- f) ustanoviti razinu svijesti o potrebi korištenja osobnog računala u nastavnom procesu
- g) utvrditi korist odslušanog predavanja o računalu u nastavi hrvatskoga jezika i književnosti
- i) istražiti daljnje studentske interese po pitanju korištenja osobnog računala u nastavi.

5.1.2. Polazne hipoteze

U istraživanju se pošlo od sljedećih hipoteza:

- a) iskustva studenata četvrte godine studija kroatistike tijekom njihova, osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja u korištenju računala od strane njihovih učitelja i nastavnika poprilično su oskudna
- b) studenti su sposobni aktivno se koristiti osobnim računalom
- c) studenti nedovoljno dobro poznaju obrazovne sadržaje (za korištenje na računalu) koji se mogu primijeniti u odgojno obrazovnom sustavu
- d) poznavanje suvremenih književnih vrsta poput hiperteksta nije prisutno u dovoljnoj mjeri kod studenata
- e) u svom nastavničkom radu studenti namjeravaju koristiti osobno računalo.

5.1.3. Ispitanici i postupak istraživanja

U ovo istraživanje uključeni su studenti četvrte godine kroatistike Filozofskoga fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Anketa je napravljena na uzorku od 82 studenta. Istraživanje za ovaj rad provedeno je u ljetnom semestru akademske godine 2007./2008.

5.1.4. Instrumenti

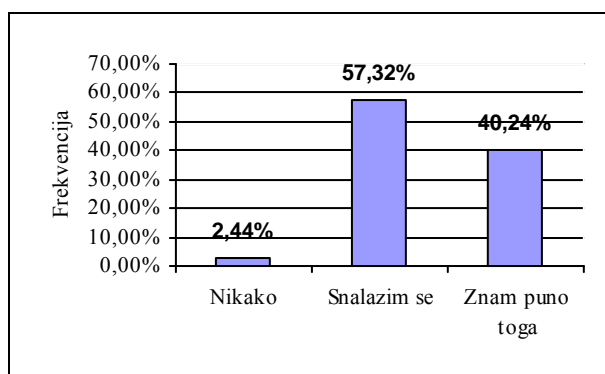
Anketni listić sastojao se od ukupno jedanaest (11) pitanja. Uz deset (10) pitanja zatvorenog tipa, gdje su studenti trebali zaokružiti jedan od nekoliko

ponuđenih odgovora, imali smo i jedno (1) pitanje otvorenoga tipa na kojem su studenti trebali upisati svoje zapažanje.

5.1.5. Rezultati i diskusija

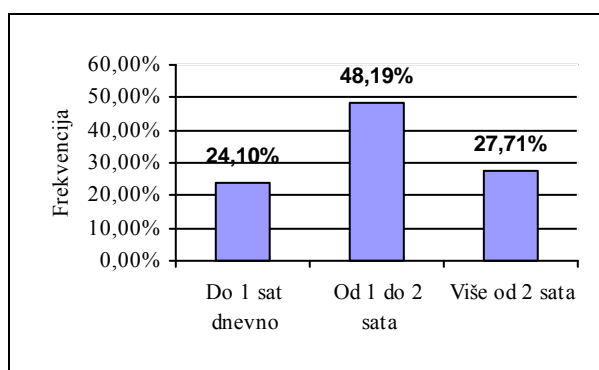
Anketni listić obrađen je po pitanjima, a vrijednosti su prikazane grafičkim i tekstualnim načinom.

1. Kako se snalazite u radu s osobnim računalom?

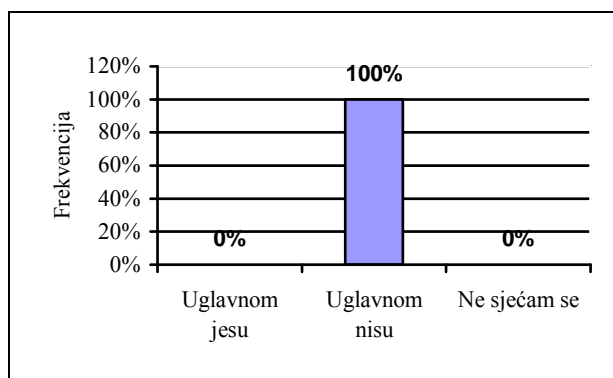
Rezultati studentskih odgovora na ovome pitanju pokazuju kako svega njih 2,44% uopće se ne koriste računalom. Najviše je studenata (57,32%) odgovorilo kako se snalazi u radu s računalom iz čega možemo zaključiti kako je potrebno u studijskim programima predvidjeti određeni fond sati za kolegije koji bi se bavili računalima i računalnim programima te njihovom primjenom u nastavnom procesu. Na taj bi se način omogućilo studentima usavršavanje računalne pismenosti i spoznaja o mogućnostima korištenja ovog medija u nastavi. Ukoliko do takvih pomaka ne dođe, suočeni smo s činjenicom da će budući učitelji i nastavnici koristiti računalno samo ako su samostalno dovoljno svladali mogućnosti koje ono nudi. Naravno, trebalo bi ponuditi kolegije koji su vezani isključivo uz računalstvo (korištenje računala i programa) te kolegije koji bi računalo kao najkompleksniji suvremeni medij postavljali u središte nastavne djelatnosti.

2. Koliko vremena dnevno provodite na računalu?

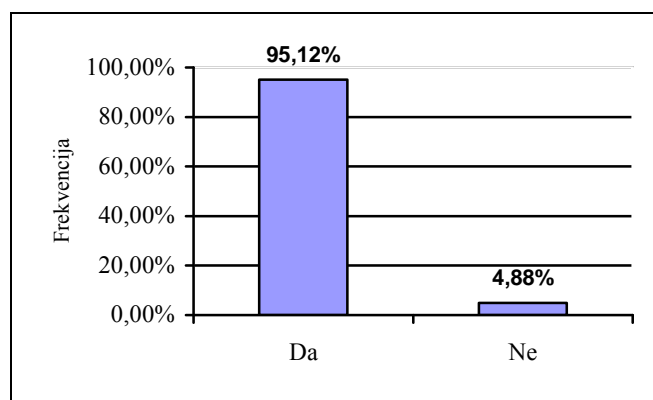
Frekvencija odgovora na ovome pitanju pokazuje kako 48,19% studenata provodi od jednog do dva sata dnevno na osobnom računalu. Podjednak je broj onih koje provode više i manje od tog vremena čime potvrđujemo kako je današnja populacija mladih svakodnevno u dodiru s ovim medijem.

3. Jesu li učitelji hrvatskoga jezika primjenjivali osobno računalo za vrijeme Vašeg osnovnog i srednjeg obrazovanja?

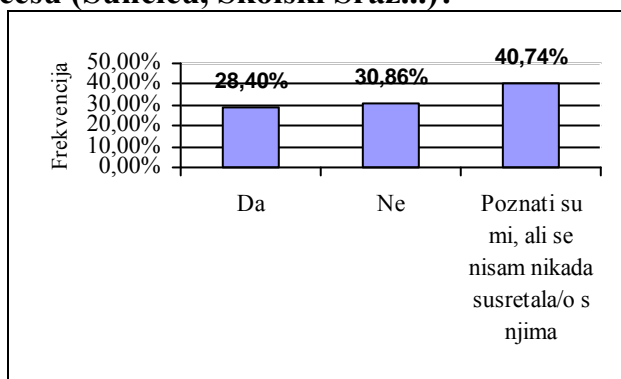
Razmatrajući odgovore na ovome pitanju, moramo imati na umu činjenicu kako se radi o studentima četvrte godine (dakle u živornoj dobi od 22 do 24 godine) koji su svoje osnovno i srednje obrazovanje pohađali u vrijeme kada je informatizacija bila na znatno nižoj razini od današnje, ali je svakako riječ o generaciji koja je srednju školu pohađala u prvom desetljeću 21. stoljeća kada je već bilo moguće primijeniti neka računalna sredstva. Rezultati u potpunosti pokazuju kako učitelji hrvatskoga jezika nisu koristili osobno računalo iz čega valja razmotriti pitanje o utjecaju učitelja na kasniji odabir studija pa i na samu osobu koja odabire i koja u svom učitelju vidi nekakav uzor kojim se treba ravnati. Suvremene tekovine su takve da ne ostavljaju mogućnost zaostajanja za vremenom u slučaju osoba koje se bave odgojem i obrazovanjem i koji su u svakodnevnom doticaju s djecom.

4. Smatrate li da osobno računalo može pomoći kod učenja?

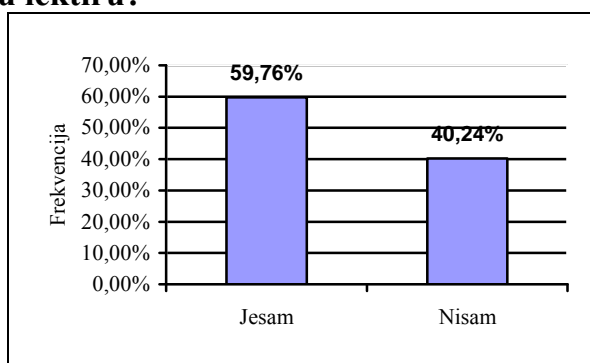
Odgovori na ovome pitanju pokazuju kako među studentima vlada razvijena svijest o tome koliko osobno računalo može pomoći prilikom učenja. Svega 4,88% studenata smatra kako osobno računalo ne pomaže prilikom učenja.

5. Poznajete li informatičke sadržaje namijenjene radu u odgojno-obrazovnom procesu (Sunčicu, Školski Sraz...)?

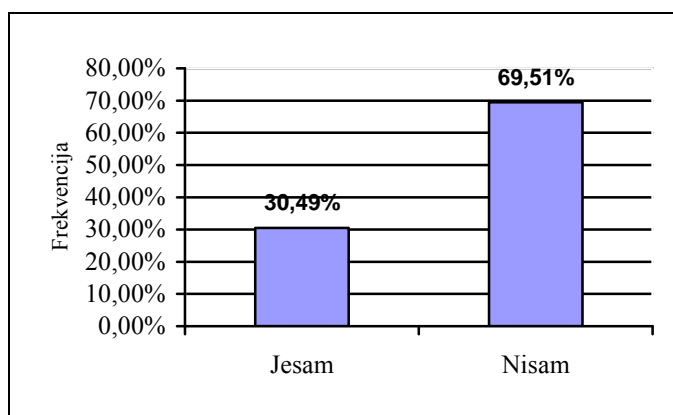
Poznavanje "igara" koje mogu poslužiti za individualno ili grupno učenje neizbježna je činjenica svakog učitelja. Učenici koji posjeduju kod kuće osobno računalo dolaze u posjed preko interneta ili knjižara svakakvih računalnih "igara" koje im se prodaju pod pretpostavkom kako će im olakšati učenje. Naravno, ukoliko je riječ o kvalitetno osmišljenim programima koje su izradili predmetni stručnjaci, možemo računati s njihovim pozitivnim učinkom. Neki od takvih programa su Školski Sraz i Sunčica. Dok Školski Sraz obrađuje gradivo od trećeg do osmog razreda i vrši međupredmetne korelacije, Sunčica je namijenjena djeci predškolskog uzrasta koja uče čitati i pisati. Ako dijete već u predškolskoj dobi krene koristiti osobno računalo kao pomagalo pri učenju, sasvim je sigurno da će kad prijede u osnovnu školu i dalje nastaviti koristiti računalo u tu svrhu. Prilikom anketiranja studenata o (ne)poznavanju takvih programa, došli smo do rezultata koji upućuju na potrebu usavršavanja po tom pitanju budući da je svega 28,40% studenata odgovorilo kako poznaje takve programe. Detaljnije upoznavanje moglo bi se odvijati u sklopu kolegija koje smo pri diskusiji prvog pitanja spominjali.

6. Jeste li se tijekom školovanja koristili sadržajima koje nude stranice za školsku lektiru?

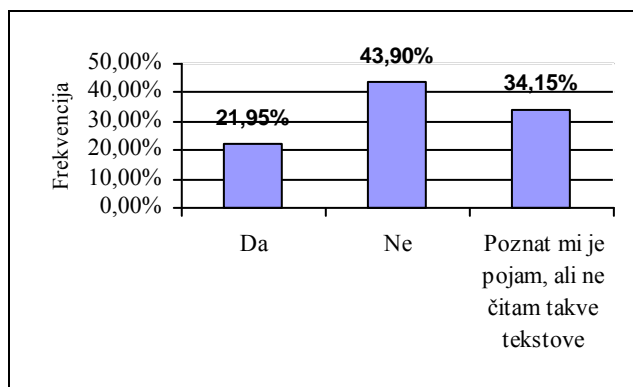
Pojavom interneta ostvarena je mogućnost da se nečiji sadržaj određenog rada ponudi na uvid besplatno ili uz određeno plaćanje neograničenom broju korisnika. Današnji ritam života učenika u osnovnim i srednjim školama takav je da im ostavlja vrlo malo prostora za određene aktivnosti koje zahtijevaju smireno i dugotrajno obrađivanje poput čitanja lektira. Mnogi će, kako bi si olakšali posao i dobili na vremenu, najprije posegnuti za internetom i onime što se na njemu nudi i što bi, prema njihovom mišljenju, trebalo zadovoljiti zahtjeve profesora u odnosu na zadanu lektiru. Ne samo što se na taj način gubi tisućljetni dodir čovjeka s knjigom, već postoji i mogućnost pronalaska netočnih podataka i krivih zaključaka učenika koji su svoje radove postavili na globalnu mrežu. Iz anketiranog pitanja vidimo kako su se i naši studenti u većini (59,76%) koristili sadržajima koje nudi internet vezano uz lektiru. Naravno, takve pretrage mogu biti i višestruko korisne ako se nakon čitanja pročitaju tuđi stavovi o pročitanoj djelu. Također, učitelji moraju biti upoznati sa sadržajima koji se na internetu nude te usmjeravati učenike na sadržaje koji donose netočne podatke i krive zaključke.

7. Jeste li ikada koristili Klasike hrvatske književnosti na CD-u?

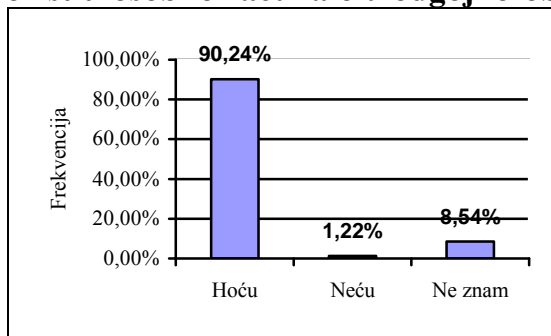
Rezultati na ovome pitanju pokazuju kako je svega 30,49% studenata koristilo neki od Klasika hrvatske književnosti na CD-u. Riječ je izdanju Bulaja naklade na trima CD-ima. Prvi CD "Klasici hrvatske književnosti I. - epika, romani, novele" sadrži 67 cjelovita djela 34 hrvatska književnika uz popratne komentare i bilješke o piscima. Drugi CD "Klasici hrvatske književnosti II. - pjesništvo" sadrži više od 5000 pjesama hrvatskih književnika, uz mnoge, antologijske, pjesme u audio zapisu. Treći CD "Klasici hrvatske književnosti III. - drama i kazalište" sadrži 107 cjelovitih djela 37 hrvatskih književnika počevši od srednjeg vijeka pa do Drugog svjetskog rata. Dakle, možemo zaključiti kako se na spomenutim trima CD-ima nalazi knjižnica u malome koja će mnogima olakšati posao ukoliko se bave književnošću. Poznavanje i korištenje takvih izdanja neophodno je svakom učitelju.

8. Je li Vam poznat pojam hipertekstualnost, čitate li takve tekstove na internetu?

Hipertekst¹⁸ kao nova književna vrsta, odnosno hipertekstualnost¹⁹ kao pojam koji se odnosi na računalne tekstove s bezbroj unutarnjih veza, brojnim mogućnostima grananja radnje, dodavanja i komentiranja, kod anketiranih studenata nije široko rasprostranjen žanr. Najviše studenata (43,90%) odgovorilo je kako uopće ne poznaje pojam hipertekstualnost dok je 34,15% onih koji su čuli za pojam, ali nisu nikad čitali takve tekstove. Ovo je pitanje postavljeno s namjerom utvrđivanja koliko su budući učitelji u korak s novinama koje se svakodnevno javljaju u računalnom svijetu, a ujedno i u književnosti koja je pojavom hipertekstualnosti napustila isključivu povezanost s koricama i postupno se počela preseljavati na virtulane stranice računala.

9. Hoćete li koristiti osobno računalo u odgojno-obrazovnom procesu?

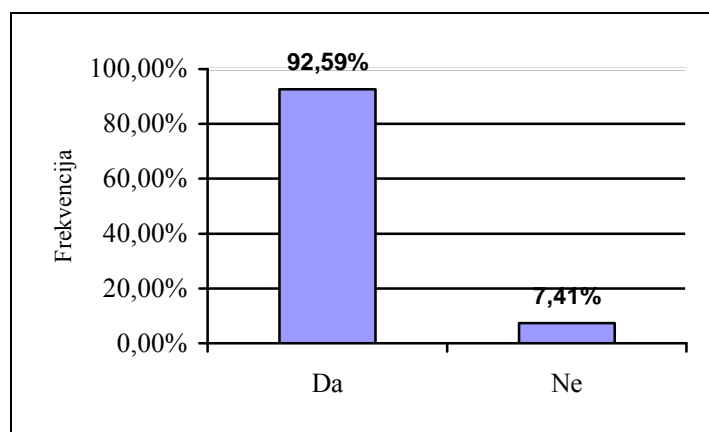
Računalo postaje svakim danom sve bliže čovjeku i bez njegove primjene u svim područjima ljudske djelatnosti nemoguće je aktivno sudjelovati u društvu.

¹⁸ Pojam *hipertekst* uvodi 1965. godine Theodor H. Nelson. (v. osobne mrežne stranice Theodora H. Nelsona <http://xanadu.com.au/ted/>)

¹⁹ Vidi: Cvek, Sven: Protiv slike. Sudbine subjekta u teoriji i praksi hiperteksta, u: *Književna smotra*, Zagreb, 2006., br. 140 (2); Hromadžić, Hajrudin: Koncepti autora/autorstva/čitatelja i praksa hiperteksta, u: *Književna smotra*, Zagreb, 2006., br. 140 (2); Peović Vuković, Katarina: Povratak u budućnost. Hipertekstualnost. Pismenost elektrosfere ili prastara žudnja teksta, u: *Književna smotra*, Zagreb, 2006., br. 140 (2); Travis, Molly Abel: Kibernetička estetika, hipertekst i buduća književnost, u: *Republika*, 1998., god. 54. br. 5-6.

Ovim se pitanjem nastojala utvrditi razina svijesti kod sudenata o potrebi korištenja osobnog računala u odgojno obrazovnom procesu. Rezultati pokazuju veliku razinu osviještenosti (90,24%) po tom pitanju dok je manje od 10% onih koji ne misle ili ne znaju hoće li koristiti osobno računalo u nastavi.

10. Smatrate li da je ovo predavanje bilo korisno za Vas?

Pitanje koje se nadovezuje na prethodno jest pitanje o korisnosti ovoga i sličnih predavanja. Ovdje valja naglasiti kako je riječ o predavanju koje je trajalo 90 minuta i sastojalo se od teorijskog i praktičnog dijela te anketnog listića na samome kraju. Iz odgovora 92,59% studenata uočavamo kako je predavanje bilo korisno za njihov rad u odgojno-obrazovnom procesu koji ih ubrzo očekuje te nagovještamo potrebu uvođenja ovakvih i sličnih tema u studentske programe. Od iznimne je vrijednosti pripremiti buduće prosvjetne djelatnike na mogućnosti koje im suvremena tehnologija, koju imaju na dohvat ruke, nudi.

11. Što je po Vama još važno, a nismo spomenuli na predavanju?

Posljednje pitanje anketnog upitnika bilo je otvorenog tipa i odnosilo se na studentska zapažanja glede održanog predavanja (komentare, izostavljene dijelove...). Navest ćemo neka zapažanja studenata:

- "Mislim da bi bilo vrlo unosno da se pokrene akcija "Računala u škole" gdje ta "spomenuta" računala ne bi završavala na deponijama smeća, već na najpotrebnijim mjestima - za bolje sutra društva i same države."

- "Super je što smo spomenuli sve te programe, ali ja nemam pojma o pola njih pa bolje bi bilo da smo o njima nego o povijesti računala."

- "Trebalo je spomenuti više negativnih utjecaja računala."

- "Nije bilo riječi o snalaženju starijih osoba (profesora) u radu s računalom."

- "Spomenuli smo da djeca mogu postati asocijalna i to naglašavam i ovdje jer je to najbitnija stvar. Računalo je izuzetno korisna stvar, svima potrebna, ali se ne smije zloupotrebjavati".

- *"Svi metodičari spominju metode koje bi trebali koristiti, no rijetki nam objasne kako ih koristiti! Hvala!"*

- *"Ja mislim da treba sjesti, uzeti knjigu u ruke i naučiti ono što se mora. Ne može tu pomoći računalo."*

- *"Izvrstan pristup području jezika i književnosti - primjenjivo u praksi."*

- *"Niste nam rekli koliko vremena iziskuje stvaranje jedne prezentacije kakvu ste nam pokazali."*

Iz navedenih zapažanja studenata vidljivo je kako postoje razlike u doživljavanju i odnosu prema osobnom računalu i njegovoj ulozi u odgojno-obrazovnom sustavu. Dok jedni smatraju kako osobno računalo može pridonijeti boljem i kvalitetnijem učenju, pojedini smatraju kako je jedini poučavajući instrument knjiga. Također, razvidno je nedovoljno stručno usmjereno poznavanje računalnih aplikacija koje mogu poslužiti budućim prosvjetnim djelatnicima u njihovom radu kao i mišljenje kako računalo ima velik broj štetnih utjecaja što opravdavamo činjenicom da se u dosadašnjoj praksi osobno računalo koristilo uglavnom u svrhu igre, a rijetko kao nastavno pomagalo izvan informatičkih predmeta.

6. ZAKLJUČAK

U prikazima za sat jezika i sat književnosti vidjeli smo da primjenom osobnog računala u nastavi stvaramo novu, specifičnu nastavnu situaciju. Koristimo li osobno računalo kao medij dvosmjerne komunikacije ili čak jednosmjerne, a da je pritom način učenja i usvajanja nastavnog sadržaja olakšan, osobno je računalo time ispunilo svoju zadaću. Ovim smo radom, osim teorijskoga dijela, pokušali praktičnom izvedbom prikazati neke od nastavnih situacija u kojima ćemo koristiti računalo kao nastavno sredstvo. Dok su ostali mediji već dobrim dijelom u literaturi obrađeni, a činjenica da je kod ostalih medija proces usavršavanja znatno sporiji nego kod medija s dvosmjernom komunikacijom, osobno računalo doživljava svakodnevne izmjene, stoga valja pratiti i primjenu koju osobno računalo ima u odgojno-obrazovnom procesu te pedagoške i didaktičke funkcije.

Globalna kompjutorizacija u znatnoj je mjeri izmijenila naš posao, naše slobodno vrijeme pa tako svakim danom sve više mijenja i ulogu nastavnika, ali je nipošto ne zamjenjuje niti je stavlja u manje vrijedan položaj. Naprotiv, uloga je nastavnika veoma važna, bila i ostala, ali je drukčije usmjerena. Suvremenim će nastavnicima u određenim segmentima posao biti znatno olakšan, tako da neće npr. morati spremati svakodnevne pripreme jer će ih imati u računalu, neće morati ispravljati pojedine testove jer će dobro programirano računalo obaviti posao umjesto njih dok će oni samo nadzirati ispravljene testove. Takva olakšanja ostavit će im vremena posvetiti se svojoj primarnoj ulozi odgajatelja. Nastavnik postaje voditeljem obrazovnoga procesa, on nadgleda učenike u svim

obicima rada i daje im potrebne upute. Dok se danas nastavnici još uvijek prvenstveno posvećuju predavačkoj nastavi, a manje vremena ostavljaju za grupne oblike rada, radionice i seminare, u budućnosti će im biti više vremena na raspolaganju jer će osnove kurikula nositi računalo.

Osobno računalo je, dakle, medij kojim ćemo sve složenije i opsežnije teorijske osnove suvremene nastave jezika i književnosti postupcima, metodama i oblicima navedenima u ovom radu moći obraditi u praksi, uz izmjene sadržaja i nove prilagodbe ciljevima i zadacima odgojno-obrazovnog procesa.

Pravilnom primjenom ovog medija u nastavi jezika i književnosti ispunjavamo zahtjeve suvremene metodike, didaktike, psihologije, pedagogije, a ujedno i tehnologije obrazovanja. Budući da tradicionalna nastava učenicima postaje nezanimljiva, treba je uskladiti s modernim tijekovima života jer upravo je računalo današnji "Sokrat" koji s djecom provodi najviše vremena i pruža im šaroliko znanje iz svih područja života.

LITERATURA:

1. Alt F4 d.o.o.: *Hrvatsko pjesništvo na CD-u*, Bulaja naklada, Zagreb, 2000.
2. Harris, Ranida: Some positive techniques for improving student learning: some basics, some experiences and more, u: *Journal of Computing Sciences in Colleges*, Association for Computing Machinery, vol. 23/1, 2007., str. 64. - 69.
3. Pavličević, Dunja: *Kompjutorske igre u nastavi hrvatskog jezika*, Školske novine, Zagreb, 1992.
4. Pavličević, Dunja: Nastava i učenje hrvatskog jezika uz pomoć kompjutora, u: *Suvremena metodika nastave hrvatskoga jezika*, br. 4., str. 165., Zagreb, 1991.
5. Rosandić, Dragutin: *Metodika književnoga odgoja*, Školska knjiga, Zagreb, 2005.
6. Becky Smerdon i dr.: *Teachers' Tools for the 21st Century: A Report on Teachers' Use of Technology*, Washington, D. C.: National Center for Education Statistics, 2000.
7. Stevanović, Marko: *Didaktika*, R&S, Tuzla, 1998.
8. http://www.privredni.hr/index.php?option=com_content&task=view&id=262&Itemid=2

USE OF COMPUTERS IN THE CROATIAN LANGUAGE AND LITERATURE CLASS

Abstract: The appearance of personal computer in the commercial versions designated for households and schools, indicated the need for changes in educational systems. While the former student was associated only with the printed book and the live word of his teacher, the entry of computer into our lives significantly expanded communication. This article is divided into three chapters: the first deals with theoretical settings of the PC application in teaching the Croatian language and literature, second part practically shows some possibilities of application until the final, third section deals with research

experiences and interpretations. The results shows that using a personal computer education can be facilitated and that the student views on this issue is properly directed.

Key words: computer, croatian language, literature.

Author: Marko Ljubešić, asistent, Sveučilište J. Dobrile, Pula

Review: Život i škola, br. 22 (2/2009.), god. 55., str. od 23. do 49.

Title: Računalom kroz nastavu hrvatskoga jezika i književnosti

Categorisation: pregledni rad

Received on: 26. lipnja 2009.

UDC: 361.3:811.163.43>:681.3

Number of sign (with spaces) and pages: 42.634 (:1800) = 23.6851 (: 16) = 1.480

Prilog

1. Anketni listić

Poštovani studenti,

Zahvaljujem vam na pažnji i molim vas za još malo vašega vremena kako bismo mogli napraviti završni korak. Pred vama je anketni listić koji bi trebao poslužiti dobivanju podataka o vašem radu s osobnim računalom. Također, anketni listić poslužiti će i meni za buduće ispravke i poboljšanje ovoga i sličnih predavanja.

Marko Ljubešić, prof. (marko.ljubescic@gmail.com)

ANKETNI LISTIĆ

1. Kako se snalazite u radu s osobnim računalom?
 - a) Nikako
 - b) Snalazim se
 - c) Znam puno toga
2. Koliko vremena dnevno provodite na računalu?
 - a) Do 1 sat dnevno
 - b) Od 1 do 2 sata dnevno
 - c) Više od dva sata dnevno
3. Jesu li učitelji hrvatskoga jezika primjenjivali osobno računalo za vrijeme

- Vašeg osnovnog i srednjeg obrazovanja?
- a) Uglavnom jesu
 - b) Uglavnom nisu
 - c) Ne sjećam se
4. Smatrate li da osobno računalo može pomoći kod učenja?
- a) Da
 - b) Ne
5. Poznajete li informatičke sadržaje namijenjene radu u odgojno-obrazovnom procesu (Sunčicu, Školski Sraz...)?
- a) Da
 - b) Ne
 - c) Poznati su mi, ali se nisam nikada susretala/o s njima
6. Jeste li se tijekom školovanja koristili sadržajima koje nude stranice za školsku lektiru?
- a) Jesam
 - b) Nisam
7. Jeste li ikada koristili Klasike hrvatske književnosti na CD-u?
- a) Jesam
 - b) Nisam
8. Je li Vam poznat pojam hipertekstualnost, čitate li takve tekstove na internetu?
- a) Da
 - b) Ne
 - c) Poznati mi je pojam, ali ne čitam takve tekstove
9. Hoćete li koristiti osobno računalo u odgojno-obrazovnom procesu?
- a) Hoću
 - b) Neću
 - c) Ne znam
10. Smatrate li da je ovo predavanje bilo korisno za Vas?
- a) Da
 - b) Ne